

Faglighed i saglighedens tjeneste

* Verden er fuld af faglige eksperter, der har svært ved at modstå fristelsen til blot at dyrke deres egen ekspertise. Mange af dem har aldrig lært andet, og derfor risikerer de at gå i enkeltfaglighedens fælde. Fælden hedder skyklapper. Skyklapper kender vi fra heste som de to stykker læder, der sidder på hovedtøjet ved siden af hestens øjne, som skal forhindre hesten i at se til siderne og lade sig forstyrre af omgivelserne. Mennesket er som bekendt ikke en hest. Men risikoen for, at eksperter tager de faglige skyklapper på og blot rider deres faglige kæpheste er overhængende. Det har docent, D. Phil. Hans Fink fra Institut for filosofi ved Aarhus Universitet peget på i sin forskning helt tilbage fra starten af 1980'erne. Hans hensigt har været og er fortsat at modvirke fagidioti i uddannelsessystemet. Det har resulteret i, at Hans Fink blev formand for universiteternes rektor-kollegiums udvalg, der skulle vurdere det hensigtsmæssige i at indføre et fælles filosofikummodul for alle kandidatuddannelser ved universiteterne. Udvalgsarbejdet førte frem til, at daværende Undervisningsminister Margrethe Vestager og rektorkollegiet indgik en aftale om, at alle universiteter senest 2004 skal have indført kurser i Fagets videnskabsteori.

»Jeg opfatter arbejdet i filosofikumudvalget som udtryk for en ambition om at modvirke fagidioti på universiteterne. I min forskning handler det om, at faglighed skal besinde sig på en rigere saglighed, og det er ikke blevet mindre aktuelt. Tværtimod«, siger Hans Fink.

Sag og fag

Hans Fink har snart 40 års jubilæum inden for filosofien. Også han er en slags ekspert. Hør lige her:

»Også jeg er belastet af min profession som filosof. Når vi nu skal tale om fag og sag, vil jeg gerne begynde med at undersøge begrebets historiske oprindelse og udvikling for at finde ud af, om jeg kan læse noget vigtigt ud af dette. Begrebet fag kommer af et ord, der oprindeligt betyder at fæste, og det er beslægtet med ordet føje og føje til og med ordet fuge

og at fuge nogle ting sammen. Overordnet kan man sige, at fag er en af flere adskilte, men alligevel forbundne sideordnede enheder. Vi kan ikke tale om fag, hvis der ikke er mange fag ved siden af hinanden. For eksempel kan man tale om, at en bygning har så og så mange fag, og at der er føjet så og så mange afsnit til. Eller se for eksempel min bogreol«, siger Hans Fink og vender sig mod væggen bag ham, der nærmest er tapetseret med bøger.

»Min reol har ligeså mange fag, som der er lodrette afsnit. Reolfagene er ligesom et selvstændigt afsnit ved siden af andre afsnit. Med mine eksempler vil jeg fremhæve, at fag altid har med en ordening af sagerne at gøre, og at sagerne er sat ind i en faglig sammenhæng med en bestemt pointe. Begrebet sag er beslægtet med ordet at søge. Selve ordet sag bruges egentlig først om en retssag, hvor det henviser til den sag, parterne strider om. Leder man læn- gere tilbage efter ordet søge, så viser det sig at være forbundet med et ord, man bruger om sporhunde. Det handler altså om at være på sporet af noget,« forklarer Hans Fink og sniffer og snøfter som en hund.

»Den sagligt nysgerrige snuser sig frem og er optaget af at spore sig ind på sagen. Det er svært, da der er et element af ubestemthed ved sagen. Vi ved endnu ikke helt, hvad sagen er, men vi ved, at det er den, vi er på jagt efter. Det er fagets opgave at være på jagt efter sagen,« siger Hans Fink.

Skolevisdom

Bagerfagets sag er at fremstille brød og andet bagværk. Lægefagets sag er at afhjælpe menneskers helbredsproblemer, og filosofifagets sag er at bidrage til at forstå, hvordan det hele hænger sammen. Sådan beskriver Hans Fink de faglige professioners besindelse på sagen.

»Man kan sagtens være optaget af sagen uden at have det som fag. Man kan leve for sagen uden at leve af den. Omvendt kan man blive træt af sit fag og leve af det uden at leve for det. Det sidste er meget

skidt for sagligheden. Sagen er fagets indholdsmæssige kerne og sociale eksistensberettigelse. Fagkyndighed er sagkyndighed eller ingenting, og faglighed skulle gerne sikre saglighed og sagligt rigtige løsninger. Sådan fungerer det ikke altid. Fagkyndighed kan have en tendens til at modvirke udviklingen af en rigere sagkyndighed. Fag i uddannelsessystemet leverer mange eksempler herpå«, siger Hans Fink.

»Ethvert fag må være båret af en vilje til saglighed, der også handler om at tænke udover livet i skolen eller den del af uddannelsessystemet, man nu er en del af. For mit eget fags vedkommende er det særligt vigtigt at holde sig sagen for øje, da filosofiprofessionen stort set fortsat er at undervise i faget. Fag som vidensområder kan gå i selvsving, forstene og blot opøve til skolevisdom. For at det ikke skal ske, må fagpersoner have en vilje til at undersøge, hvordan genstanden er uafhængig af personens forudfattede faglige forståelse heraf. Hvis denne vilje ikke er til stede får vi en sagblindhed. Det er ikke helt til at undgå. Fagfolk har en tendens til at pisse territorier af. Måske kunne man bringe mit synspunkt i forbindelse med filosofien Jürgen Habermas' opfattelse af den ideelle samtale: Det vil sige, at vi udmærket kan kende forskel på en samtale, hvor der drejer sig om at pisse territorier af, og så den samtale, hvor det drejer sig om at finde ud af, hvordan det forholder sig med sagen,« siger Hans Fink.

Faglighedens nødvendighed?

Hans Fink har kontonummer 343 på tredje sal på institut for filosofi. På en lang tom kontorgang sidder han side om side med sine kolleger. Her er stille. Her forskes. Jeg blev som førstegangsbesøgende lidt overrasket: Da jeg bankede på døren blev et kraftigt 'KOM IND!' til et lavmælt 'kom ind!'. Forklaringen og min overraskelse var, at – ligesom jeg skulle åbne to døre for at komme ind på kontoret – så skulle Hans Finks udråb også gennem de to døre. To-dørs-systemet er et levn fra gamle dage. Det skulle sikre ro til forskernes faglige fordybelse. Hans Fink holder da

Vore dages eksperter risikerer at blive fattige fagidioter, der ikke ser verden, men kun sit eget faglige billede af den. Svaret er dog ikke mindre faglighed, men bedre faglighed, og det er et spørgsmål om saglighed, mener docent, D.Phil Hans Fink.

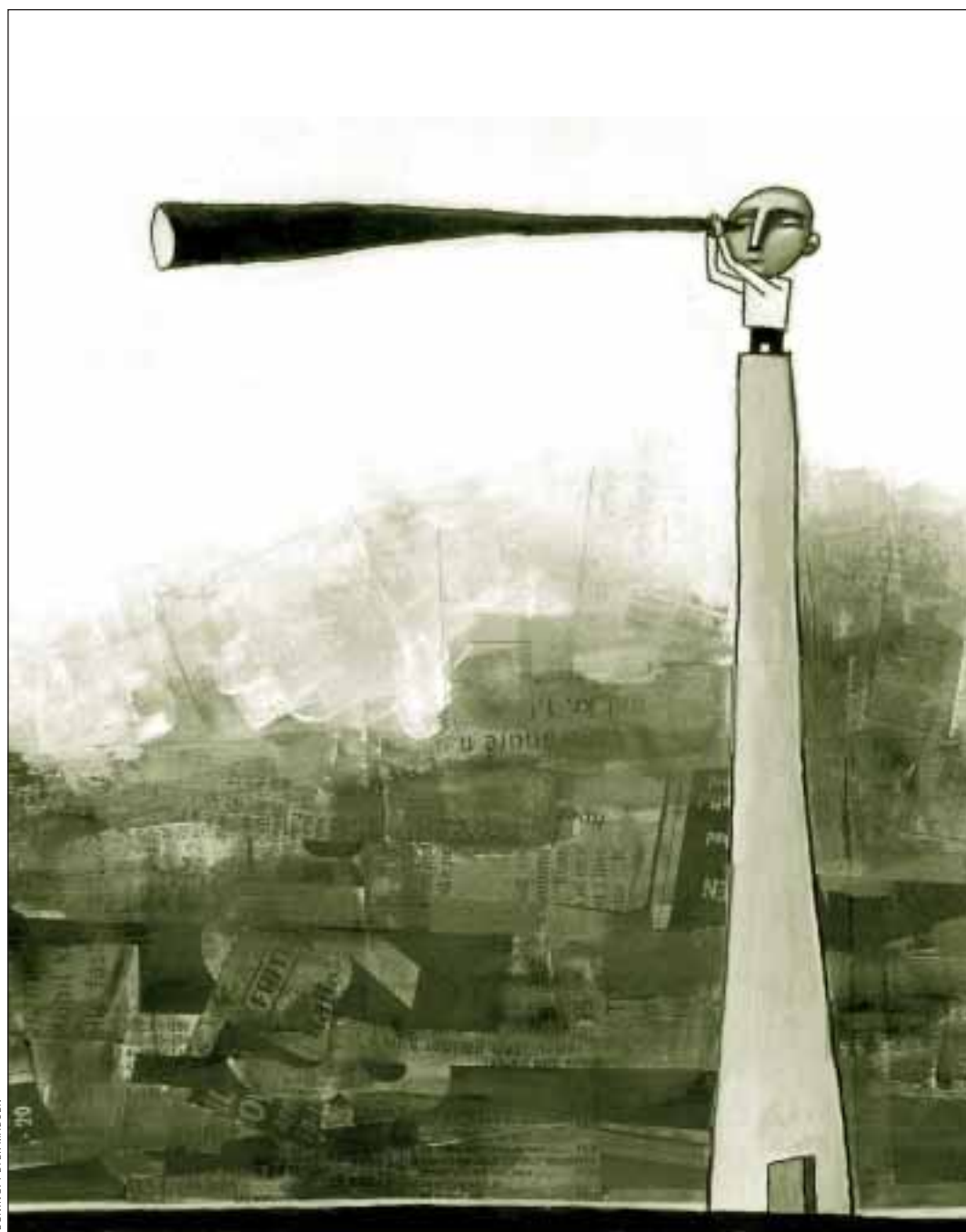
også fast i, at der fortsat skal undervises i fag, og at der for eksempel ikke skal stå dannelse på skoleskemaet i stedet for fag.

»Jeg er måske lidt gammeldags, men når jeg bringer begrebet saglighed på banen, så er det for at forbedre fagligheden. Ikke for at afskaffe den. Saglighedens punkt og pointe er at overskride en etableret faglighed i en bedre fagligheds tjeneste. Jeg mener, at fag – både som professioner og som fag i uddannelsessystemet – er kommet for at blive. Det er helt elementært, at alle ikke kan beskæftige sig med alting på en gang. Ikke engang filosoffer. En arbejdsdeling er nødvendig. Jeg deler ikke den unge Karl Marxs utopi om det kommunistiske samfund uden en arbejdsdeling. Jeg har et ønske om, at en arbejdsdeling skal være så fornuftig som mulig og gøre så lidt skade som muligt. Dannelsesbegrebet er for bredt til at organisere en tilegnelse af viden ud fra. Jeg prøver på at sige, at vi har brug for faglig specialisering. Det giver så fagkampe og rummer alle mulige faldgruber. Jeg tror ikke på, at man kan udrydde faldgruberne, men vi kan måske omgås dem bedre end vi gør«, siger Hans Fink.

Faglig besindelse

»Når fru Jensen ligger og græder i sygesengen og har ondt i livet, så kan det være hele livet hun har ondt i og ikke bare den del en specialiseret læge har forståelse på. Selvfølgelig skal læger være specialiserede, men læger må besinde sig på, at de kan noget bestemt, og at deres specielle viden har en pris, der former sig som uvidenhed på mange andre områder. Risikoen – ikke alene for læger men for alle eksperter – er, at de kan komme til at tro, at skellet mellem humaniora, samfundsvidenskab og naturvidenskab går ned gennem mennesker. Men virkeligheden foreligger ikke opdelt i fag. Hvis vi havner i en sådan opfattelse, så har fagenes arbejdsdeling vundet over sagligheden«, siger Hans Fink

»Jeg går ind for en stærk sammenhæng mellem saglighed og faglighed. Jeg ser derfor gerne, at de ►

TEGNING: PETER MADSEN

- tværfaglige og fællesfaglige elementer i uddannelsessystemet bliver styrket. Samtidig vil jeg pointere, at jeg ikke taler for tværfaglighed som alternativ til enkeltfaglighed, men netop om tværfaglighed i en bedre fagligheds tjeneste. Jeg vil ikke fjerne faggrænser. Fagpersoners fag har relativ berettigelse, men netop kun relativ berettigelse. Det er fagpersoners besindelse herpå, der er vigtig,« siger Hans Fink og fortsætter:

»For at besinde sig har et fags udøvere brug for påmindelser om, at fagets sag kan ses fra flere sider. Kollegiale diskussioner på tværs af fag kan fungere som sådanne påmindelser, og måske også forbedre til nye fagdannelser, som de etablerede fag ikke har blik for. Vi kan ikke få den viden, vi har brug for uden en vis snæver faglighed. Det er klart. Men samtidig tror jeg, at det er indlysende for enhver, at vi har et problem med den måde fagpersoner og eksperter opfører sig på. Hovedproblemet er, hvordan vi indsætter en vilje til kommunikation på tværs af fag. En vilje til overblik. Vi kan ikke undvære hverken faglig specialisering eller overblik, men vi står i en situation, hvor vi må ændre vores uddannelsessystem, så det i højere grad modvirker omkostningerne ved specialiseringen. Min skelen og interesse for en stærk sammenhæng mellem sag og fag er ikke en patentløsning på for eksempel at undgå omkostningerne ved specialisering. Jeg sætter snarere navn på et problem, men alene det, at være optaget af at der er et problem, er måske en del af løsningen.«

Sagen i centrum

Hans Fink er universitetsmand – og som sådan mest optaget af problemerne ved den faglige specialisering i universitetsregi. Han vil dog gerne give bud på, hvordan han mener, at de øvrige dele af uddannelsessystemet, folkeskolen og de gymnasiale uddannelser bør indrettes for, at livet uden for skolen – det han kalder det rigere livs krav – kan slå igennem og være med til at bestemme skolelivets og uddannelsernes krav.

»I folkeskolen handler det virkelig om at holde vandene åbne og ikke spærre eleven inde i det, der

lige nu er elevens umiddelbare talent. Lærerne skal kunne pege på en rigdom af faglige ting, der alle sagligt set er vigtige. Eleverne skal have en chance for at tænde på andre forhold, end dem de umiddelbart er interesseret i. Børn er ikke født med at vide, hvad de interesserer sig for. Det ved de først, når de får mulighed for at tage del i et stof formidlet af fagkyndige lærere. Men måske fylder fagkyndigheden for lidt, og det pædagogiske for meget i folkeskolen. Et motto, der hedder eleven i centrum svigter i hvert fald sagligheden. I stedet burde mottoet være sagen i centrum. Hvis lille Søren for eksempel kommer fra børnehaveklassen og siger ”jeg fungerer ikke så godt i spisesituationen”, så er der ikke alene gået pædagoglatin i skolen, men også i det sprog Søren får om sig selv. Det er da fornuftigt for pædagoger at fokusere på, hvad der sker i en spisesituation og selv have et begrebsapparat for det, men det er galt, hvis det begrebsapparat bliver dominerende. Så kan barnet jo ikke spise en ostemad, uden at det bliver et pædagogisk projekt. Hvis det sker, så er pædagogens faglighed løbet løbsk«, siger Hans Fink og fortsætter:

Faglig uddannelsesvang?

»Gymnasiet arver de problemer, folkeskolen har skabt. Fra mine samtaler med gymnasielærere er mit indtryk, at de får en stigende andel af elever, der ikke læser, skriver eller regner godt nok. Pointen er så, at gymnasiet selv bliver en del af problemet, hvis de begynder at lære dem at læse, skrive og regne godt nok. Gymnasiets eget problem er da nok også, at det er blevet til en uddannelse, der er kommet til at fylde for meget og påtage sig for meget, blandt andet fordi vi ikke har udviklet ordentlige alternativer til denne uddannelse. Alt for mange unge mennesker bliver på den måde tvunget til at tage en uddannelse, der har et almendannende og et studieforberedende sigte. Men måske kan der ikke længere tages vare på de to hensyn i et sammenhængende gymnasieforb. Måske kommer for mange elever i sidste ende til kort overfor en bestemt type af studieforberedende skolekrav. Disse elever vil lide unødige ne-

Hans Fink

Docent, mag.art., D.Phil., Institut for filosofi ved Aarhus Universitet, forsker i moralfilosofi, samfundsfilosofi og politisk filosofi i et såvel naturfilosofisk som filosofihistorisk perspektiv.

derlag og blive en hæmsko for de elever, der mestrer de højeste faglige niveauer. Jeg er i tvivl, men jeg mener, at det sagligt set er dybere overvejelser værd, om vi har brug for så mange med netop den gymnasieuddannelse, vi byder de unge i dag.«

Practicisme og elfenbenstårne

»For universitetets vedkommende trænger arbejdsmarkedets krav sig på i den verserende diskussion om uddannelsernes relevans og professionsrettet. Mit synspunkt er, at det er et problem, hvis kandidater fra universitetet får fine eksaminer, men får et alt for alvorligt praksisshok i forhold til, hvordan faget faktisk udøves. Eller måske får kandidaterne slet ikke noget job, da virkeligheden kræver noget helt andet, end de krav man har lært at honorere som studerende. Hvis det er tilfældet, så er uddannelsen gået i fagligt selvsving, og havnet i en for ensidig teoretisk faglighed. Omvendt kan practicisme – sådan-har-vi-altid-gjort-det-her-agtigt – og arbejdsmarkedets faglighed også fylde for meget. Begge dele er usaglige.

Måske kan Dansk Industri godt sige, hvad det for eksempel er for en naturvidenskabelig faglighed arbejdsmarkedet har brug for lige nu. Men den naturvidenskab som Dansk Industri og resten af samfundet har brug for om en generation eller to, den skal grundlægges af nogen, som interesserer sig for noget som måske ikke kan bruges til noget som helst lige nu og her. Nye saglige tanker vil aldrig få en chance uden lønkamre, elfenbenstårne og reservater,« siger Hans Fink. ▲

Claus Holm
clho@dpu.dk